

JURAJ ČEČETKA – POČIATKY SLOVENSKEJ PEDAGOGIKY

Janka Medved'ová

Abstrakt: Profesor Juraj Čečetka sa stal prvým menovaným slovenským profesorom pedagogiky a po odchode českých profesorov v roku 1938 aj riaditeľom Pedagogického seminára na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Je zakladateľskou osobnosťou slovenskej pedagogickej vedy a aj preto vedecká obec venovala jeho osobe a analýze jeho diel dostatočnú pozornosť. Príspevok neprináša žiadne nové zistenia, no sústreďí pozornosť na Čečetkovú prácu z dejín školstva a význam *Pedagogického zborníka*. Tento časopis je považovaný za jeden z najvýznamnejších pedagogických časopisov, ktorý profiloval pedagogiku ako vedu na Slovensku.

ÚVOD

Juraj Čečetka (1907-1983) – je prvým slovenským vysokoškolským profesorom pedagogiky, zakladateľskou osobnosťou slovenskej pedagogiky a psychológie. Patrí k zakladateľskej generácii slovenskej vedy, ktorá sa začala rozvíjať v medzivojnovom Československu, napriek zložitému politickému obdobiu a vojnovým rokom sa intenzívne rozvíjala aj v období Slovenskej republiky (1939-1945) a pokračovala aj po skončení druhej svetovej vojny. Ide o osobnosť s výnimočne rozsiahlou vedecko – publikačnou činnosťou. Ako uvádza Mátej (1983) pedagogické dielo prof. Čečetku je nielen rozsiahle, ide o 24 knižných prác, 32 štúdií v zborníkoch a okolo 400 časopiseckých článkov a recenzií, ale v mnohých témach aj priekopnícke. V systéme pedagogických vied snáď nebola disciplína, v ktorej by ničो podnetné nepublikoval.

Tvorbu J. Čečetka by sme mohli rozdeliť do troch oblastí, resp. období. Po skončení vysokoškolského štúdia a rigoróziu s osobitným zameraním na psy-

chológiou sa v tridsiatych rokoch 20. storočia venoval otázkam poradenstva pre voľbu povolania. Venoval sa výskumu voľby povolania učňovskej mládeže. Pracoval v Poradni pre voľbu povolania Psychotechnického ústavu v Bratislave a jeho publikačná činnosť je orientovaná psychologicko-pedagogicky. V júli 1939 bol vymenovaný za mimoriadneho profesora pedagogiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po nútenom odchode českých profesorov z univerzity, medzi nimi aj riaditeľa Pedagogického seminára profesora J. Uhra viedol toto pracovisko. Od septembra 1940 už pôsobil ako riadny profesor. Štyridsiate a päťdesiate roky 20. storočia sú teda spojené s pôsobením J. Čečetku v Pedagogickom seminári FiF UK v Bratislave. V tomto období, ako uvádza Mátej (1976, 1983); Pšenák (2005) ide o neobyčajne plodné obdobie, kedy vydal zásadné diela z pedagogiky. Napokon šesťdesiate roky 20. storočia, po nútenom odchode z Filozofickej fakulty pracoval v Slovenskej pedagogickej knižnici a Výskumnom ústave pedagogickom, kde publikoval prevažne sociologické práce. (pozri Kudláčová, 2013).

Počas prvej Československej republiky patril do okruhu stúpencov, ktorí navrhovali vysokoškolské vzdelávanie učiteľov ľudových a meštianskych škôl, žiadal, aby sa zaviedla systematická metodická príprava budúcich stredoškolských učiteľov, aby sa budúci učitelia vzdelávali nielen v pedagogických disciplínach, ale i filozofii, psychológii a sociológii. Z jeho vysokoškolských učebníc sa učili generácie budúcich stredoškolských pedagógov.

„Slovenská pedagogika dvadsiateho storočia je nemysliteľná bez prof. dr. Juraja Čečetku, ktorý štyri desaťročia úspešne a obetavo pracoval na jej rozvoji.“ (Mátej, 1983, s. 191)

VEDECKÉ PRÁCE VENOVANÉ ŽIVOTU A DIELU J. ČEČETKU

Priniest niečo nové o tvorbe a diele J. Čečetku je veľmi ťažké. Aj v minulosti aj súčasnosti sa mu venovala dostatočná pozornosť, zo všetkých by som rada vymenovala aspoň tie najdôležitejšie, v ktorých nájdeme nielen biografiiu J. Čečetku, ale aj analýzu jeho vedeckých diel, či obsahovú analýzu článkov, ktoré publikoval v Pedagogickom zborníku, ktorý redigoval dlhých 11 rokov. Zo všetkých prác by som vymenovala aspoň pár: „Šesťdesiat rokov prof. dr. Juraja Čečetku“ (Vajcik, 1967), „Pedagogické dielo prof. dr. Juraja Čečetku“ (Mátej, 1983), „Pedagogické dielo Juraja Čečetku“ (Pšenák, 1992), „Juraj Čečetka – profesor Pedagogického seminára a vedúci katedry pedagogiky a psychológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského“ (Pšenák, 2005), „Život a dielo Juraja Čečetku“ (Miháľechová, 2007), „Juraj Čečetka – prvý profesor pedagogiky“ (Kudláčová, 2013), „Tvorba Juraja Čečetku a ideológia Slovenského štátu v ro-

koch 1939-1945“ (Kudláčová & Valkovičová, 2015), čiastočne je analýza jeho prác, ale aj postojov približená aj v článku „Ideové východiská pedagogického myslenia na Slovensku v 40. rokoch 20. storočia a ich vyústenie do socialistickej pedagogiky“ (Kudláčová, 2020). Posledné tri uvedené práce B. Kudláčovej prinášajú najaktuálnejšie poznatky a skúmajú vedecké dielo prof. Čečetku v kontexte štátnej ideológie či už Slovenského štátu (1939-1945) alebo po roku 1945, kde ideu kresťanského a národného vymenila idea národného socializmu. Tieto štúdie sú cennou a smelou sondou, ktoré nespochybňujú plodné publikačné obdobie J. Čečetku, ale podrobujú ho dôslednej analýze a konštruktívnej kritike v kontexte spoločensko-politických podmienok a ideového pozadia Slovenského štátu (1939-1945).

PRÁCE J. ČEČETKU Z DEJÍN ŠKOLSTVA A PEDAGOGIKY

Významným sa stalo Čečetkovo stretnutie s prof. J. Hendrichom – významným českým kmeniológom a riaditeľom Pedagogického seminára FiF UK v Bratislave. Už po príchode prof. Hendricha na bratislavskú univerzitu sa začal jeho úprimný záujem o dejiny slovenského školstva. Pod jeho vplyvom začal Čečetka rozvíjať svoj záujem o dielo J. A. Komenského, ale aj o dejiny slovenskej pedagogiky. Ako uvádza Pšenák (2005) prof. Hendrich mal na J. Čečetku nielen v oblasti vedeckej, ale aj na formovanie jeho osobnosti. Prebudil v ňom vedecké ambície, aby sa habilitoval za docenta v odbore pedagogika.

V marci roku 1938 sa na krátky čas stal referentom Pedagogického odboru Matice slovenskej v Turčianskom sv. Martine. V roku 1939 napísal prácu „Slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Turčianskom Svätom Martine“, v ktorej spracoval dejiny jedného z troch matičných gymnázií. Syntézu slovenských dejín školstva od 16. do 19. storočia spracoval v diele „Zo slovenskej pedagogiky“ (1940). Na základe dovtedajších výskumov zachytáva vývin slovenského pedagogického myslenia a toto dielo je považované za prvé svojho druhu v dejinách slovenskej pedagogiky. Dielo má 120 strán, je rozdelené na úvod a štyri kapitoly a má čisto vedecký charakter. V úvode Čečetka vymedzuje základné charakteristiky slovenskej pedagogiky v kontexte náboženských, národných a ľudových motívov. Práca je významná aj pre množstvo cenných informácií o pedagogickej spisbe z územia dnešného Slovenska. V roku 1947 vychádza jeho publikácia „Výbor zo slovenských pedagógov“, v ktorej spracoval históriu slovenskej pedagogiky od najstarších čias. V úvode urobil náčrt školstva a pedagogiky na Slovensku od stredoveku do polovice päťdesiatych rokov 20. storočia. Do výberu zaradil ukážky z pedagogického diela 16 významných osobností slovenskej histórie s dôrazom na ich pedagogický odkaz. (Vavrinec Benedikt z Nedožier, Matej Bel, Adam František Kollár, Samuel Tešedík, Daniel Lehocký,

Ľudovít Štúr, Ján Kollár, Ján Nemessányi, Samuel Ormis, Pavol Hečko, Ivan Branislav Zoch, Karol Bielek, Ján Kvačala, Elena Maróthy – Šoltéssová a v dodatku Eliáš Ladiver a Štefan Závodník). Pri výučbe slovenských dejín školstva a pedagogiky dodnes využívame túto učebnicu. V globalizovanom svete je pre študentov zaujímavé poukázať na význam národných a lokálnych dejín a úsilie osobností z dejín slovenskej pedagogiky.

Aj začiatkom päťdesiatych rokov 20. storočia pokračuje jeho vedecký záujem o dejiny pedagogiky. V roku 1952 vyšla jeho pozoruhodná práca „Učiteľ ľudu Samuel Tešedík“, v ktorej spracúva život a dielo tohto osvietenského pedagóga. Skúma jeho vzťah k pedagogickému dielu a odkazu J. A. Komenského. Jeho záujem o túto osobnosť spracoval neskôr i v monografii „Pedagogické dielo Samuela Tešedíka“ (1959). Jeho záujem o výnimočné postavy slovenskej pedagogiky následne spracoval v dielach „Ján Kollár ako pedagóg“ (1952), „Pedagogické dielo Jána Seberíniho“ (1957), „Vavrince Benediktiho z Nedožier Vnútna sústava a Reč nápravná“ (1959).

Päťdesiate roky sú charakteristické i zvýšeným záujmom o dielo J. A. Komenského, o čom svedčí množstvo článkov a štúdií v rôznych časopisoch. Prispel nimi k dôkladnejšiemu poznaniu komeniologického odkazu a jeho vplyvu na slovenskú pedagogiku. Zo všetkých by som spomenula aspoň článok „Komenský vo vývine slovenskej pedagogiky v Jednotnej škole (1957), kedy pri 300. výročí vydania Komenského Opera didactica omnia osobitne hodnotí jeho blatnopotocký pobyt. Rozsiahly je úvod (s. 7-50) v diele „Vybrané spisy J. A. Komenského II.“ (1956), kde detailne hodnotí život a dielo Komenského. Predchádzajúci záujem o pedagogické dielo S. Tešedíka a jeho inšpiráciu Komenským spracoval v štúdiu „Samuel Tešedík a Komenského Oratio de cultura ingeniorum“ (1958). Pri príležitosti znovunavrátania mena bratislavskej univerzity z názvu Slovenská univerzita na Univerzita Komenského napísal v Kultúrnom živote príspevok „Komenský a vysokoškolská výchova“ (1954). Pedagogické názory J. A. Komenského popularizoval aj v rôznych pedagogických časopisoch ako napr. *Rodina a škola*. Ako uvádza Pšenák (2005) okrem iného bola v septembri 1958 pri príležitosti 300. výročia prvého vydania Komenského Orbis pictus v aule Univerzity Komenského otvorená výstava o jeho živote a diele pod názvom „Ján Amos Komenský a Slovensko“, pričom J. Čečetka ku nej napísal libreto s názvom „Komenského miesto v slovenskej pedagogike“.

K ďalšej práci, ktorá sa stala významnou vysokoškolskou učebnicou a príručnou literatúrou v štúdiu pedagogiky môžeme zaradiť „Dejiny školstva a pedagogiky na Slovensku do prvej svetovej vojny“ (1. vydanie 1956, 2. vydanie 1958). Tieto skriptá napísali spolu s prof. P. Vajčíkom a až do vzniku Mátejových „Dejín českej a slovenskej pedagogiky“ (1976) tvorili pre študentov základnú príručnú literatúru.

Meno Juraja Čečetku je nepochybne spojené aj s tvorbou a redaktorskými prácami v časopise *Pedagogický sborník*. V historiografii je považovaný za najvýznamnejší a najkvalitnejší pedagogický časopis, ktorý profiloval pedagogiku ako vedu na Slovensku v jej počiatkoch. Integrálnou súčasťou každého čísla časopisu bolo viacero článkov z dejín svetovej ako aj slovenskej pedagogiky.

„Z týchto časopisov mal najvyššiu úroveň Pedagogický zborník, o čo sa pričínil okrem Juraja Čečetku, ktorý ho redigoval, ďalší autori ako napr. Anton Jurovský, Peter Vajcík a i.“ (Mátej, 1976, s. 397)

Časopis vychádzal od roku 1934 do 1950. V roku 1944 bolo pravdepodobne v dôsledku vojnových udalostí vydávanie tohto časopisu zastavené. Jeho vydávanie bolo obnovené v roku 1947, kedy jeho redaktormi boli postupne O. Pavlík, P. Vajcík a J. Kotoč, no len na tri roky. V roku 1950 bolo vydávanie časopisu definitívne ukončené.

Ako redaktor Juraj Čečetka mal hlavnú zodpovednosť za výber autorov a príspevkov a sám bol aktívnym prispievateľom. Ako uvádza Kudláčová (2015) J. Čečetka v rokoch 1938-1942 publikoval v uvedenom časopise viacero príspevkov a možno konštatovať, že najvýraznejšie ovplyvňoval slovenské pedagogické myslenie a teóriu v rokoch 1939-1945.

Časopis vychádzal od roku 1934 približne šesťkrát ročne v rozsahu 50 strán a prinášal informácie o školstve a pedagogike na Slovensku i v zahraničí, prinášal recenzie na aktuálnu pedagogickú literatúru. Rozvíjal otázky pedagogickej teórie a príspevky v ňom publikovali nielen slovenskí autori. Pedagogický sborník vydával Pedagogický odbor Matice slovenskej, v ktorom J. Čečetka pôsobil v roku 1934 ako externý spolupracovník. Predplatiteľmi boli prevažne školské inštitúcie, knižnice i súkromné osoby a o jeho propagovanie usilovala samotná Matica slovenská.

Pedagogický sborník ako sme už vyššie uvideli mal v danom období najvyššiu teoretickú úroveň a odzrkadľoval súdobé pedagogické myslenie a prístup k výchovno-vzdelávacím otázkam. Okrem toho, že J. Čečetka redigoval časopis 11 rokov, bol pravidelným prispievateľom. Skúmanie časopisu Pedagogický sborník a príspevkov, ktoré v ňom publikoval J. Čečetka nie je možné bez hlbšieho pochopenia dobového kontextu. Udalosti vzniku Slovenského štátu (1939-1945) a druhej svetovej vojny do veľkej miery ovplyvnili nielen politicko-spoločenskú situáciu, hospodárske i sociálne pomery na Slovensku, ale aj pomery kultúrne a školské. Školstvo sa muselo prispôbiť politickým požiadavkám. Analýzu Čečetkových štúdií v časopise Pedagogický sborník v kontexte spoločenských a politických podmienok vojnových rokov podrobne podáva štúdia L. Valkovičovej (2015).

Možno však konštatovať, že v každom čísle okrem článkov, diskusií, referátov a recenzií na nové knihy z oblasti pedagogiky, odporúčanú literatúru pre deti a mládež, krátkych rozhľadov - správ zo slovenského a zahraničného školstva a vzdelávania tvorili zvyšné príspevky články zamerané na dejiny slovenského školstva. Obsahová analýza príspevkov z dejín školstva a pedagogiky v Pedagogickom zborníku tak môže byť jednou z tém bakalárskych či magisterských prác.

PRÍRUČNÝ PEDAGOGICKÝ LEXIKÓN I. A II.

V roku 1943 vzniklo z pohľadu pedagogiky ďalšie výnimočné dielo, dvojdielny *Príručný pedagogický lexikón I. a II.* Ako v Úvode uvádza J. Čečetka (1943a) obsahuje 1250 samostatných hesiel a je to prehľadná, informatívna príručka o dôležitých pedagogických pojmoch, problémoch, dejinách pedagogiky, jej výnimočných osobnostiach a o pedagogických disciplínach...“jej pomocných a pridružených vied.“ (tamže, s. 5). Ďalej uvádza, že inšpiráciou mu boli diela ako Pedagogická encyklopédia z redakcie O. Chlupa, J. Kubáleka a J. Uhra a dve nemecké encyklopédie (Lexikon der Pädagogik Gegenwart a Pädagogisches lexikon).

„Slovenská pedagogická teória dostala prehľadné, rozsiahle a informatívne dielo.“ (Pšenák, 2005, s. 95)

Heslo „pedagogika“ (s. 51-71) spracúva na takmer 20 stranách a naň následne nadväzuje heslo „slovenská pedagogika“ (s. 71-74) pričom čitateľa odkazuje prevažne na pôvodné alebo preložené české zdroje, čím deklaruje svoj blízky vzťah k českému prostrediu, českej pedagogike, českým pedagógom, hoci trend týchto rokov bol popierať všetko československé. Analýzu Pedagogického lexikónu I. a II. ako reprezentatívneho diela slovenskej pedagogiky v kontexte politicko - spoločenského kontextu prináša výskumná štúdia B. Kudláčovej (2015).

Z pohľadu predmetu nášho príspevku, možno konštatovať, že spomenuté dielo je priekopnícke a obsahuje podobne ako všetky Čečetkové práce veľké množstvo hesiel z dejín školstva a pedagogiky.

ZÁVER

Juraj Čečetka nepochybne patrí do generácie osobností, ktoré sa významne podieľali na rozvoji a formovaní pedagogického myslenia na Slovensku. Je nielen prvým slovenským profesorom pedagogiky, ale svojim rozsiahlym dielom vytvoril širokú bázu a nastavil latku vysoko pre všetkých nás, ktorý v rozvoji pedagogiky pokračujeme. Jeho záber je nesmierne široký o čom svedčí 556 titulov a právom mu patrí významné miesto v dejinách česko-slovenskej pedagogiky.

ky. Jeho vedecké dielo tvoria práce z psychológie, dejín školstva, pôvodnej slovenskej pedagogickej teórie, sociológie výchovy, je autorom vysokoškolských učebníc a počas svojho pôsobenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského vychoval množstvo stredoškolských učiteľov. Napriek zložitému spoločenskému obdobiu bol neobyčajne publikačne plodný a ani pre dva nútené odchody z univerzity nezanevrel na systematickú prácu v rozvíjaní pedagogickej vedy.

LITERATÚRA

- Archív FiF UK VIII/3 28/1982 – prehľad pedagogickej činnosti J. Čečetku na FiF UK v Bratislave.
- Čečetka, J. (1943a). *Príručný pedagogický lexikón 1*. Turčiansky sv. Martin: Kompas.
- Čečetka, J. (1943b). *Príručný pedagogický lexikón 2*. Turčiansky sv. Martin: Kompas.
- Čečetka, J. (1954). Komenský a vysokoškolská výchova. *Kultúrny život* (46).
- Čečetka, J. (1957). Komenský vo vývine slovenskej pedagogiky. *Jednotná škola* 12 (2).151-177.
- Čečetka, J. (1956). Úvod. *Vybrané spisy J. A. Komenského II*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 7-50.
- Čečetka, J. (1958). Samuel Tešedík a Komenského Oratio de cultura ingeniorum. *Acta Comeniana Archiv pri bádani o živote a díle J. A. Komenského* 17 (2).216-219.
- Kudláčová, B. (2013). Juraj Čečetka – prvý slovenský profesor pedagogiky. Kasper, T. – Pelcová, N. – Sztobryn, S. (eds.) *Úloha osobností a inštitúcií v rozvoji vzdelanosti v európském kontexte*. Praha: Karolinum, 423-432.
- Kudláčová, B. & Valkovičová, L. (2015). Tvorba Juraja Čečetku a ideológia Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. *Historia scholastica* 1, 38-51 Tvorba_Juraja_Cečetku_a_ideologia_Sloven.pdf
- Kudláčová, B. (2020). Ideové východiská pedagogického myslenia na Slovensku v 40. rokoch 20. storočia a ich vyústenie do socialistickej pedagogiky. *Historia scholastica*, 2 DOI: 10.15240/tul/006/2020-2-001.
- Mátej, J. a kol. (1976). Dejiny českej a slovenskej pedagogiky. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mátej, J. (1983). Vývin dejín pedagogiky v Československu po roku 1945. *Paedagogica* (6), 9-30.
- Mihalechová, M. (2007). *Život a dielo Juraja Čečetku*. Bratislava: Infopress.
- Pšenák, J. (1992). Pedagogické dielo Juraja Čečetku. In *Pedagogická revue* 44 (5), 365-380.
- Pšenák, J. (2005). Juraj Čečetka – profesor pedagogického seminára a vedúci katedry pedagogiky a psychológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. In *Rozvoj študijného a vedného odboru pedagogika na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 89-97.

-
- Vajcik, P. (1967). Šesdesiat rokov prof. dr. Juraja Čečetku. *Jednotná škola* 19 (5), 468-469.
- Valkovičová, L. (2015). Štúdie Juraja Čečetku v časopise *Pedagogický sborník* v období druhej svetovej vojny. *Kudláčová, B. (ed.) Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku v rokoch 1939-1945*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. 60-72.

SUMMARY

Professor Juraj Čečetka made history as the first appointed Slovak professor of pedagogy. Following the departure of Czech professors in 1938, he assumed the role of a director at the Pedagogical Seminary within the Faculty of Arts at Comenius University in Bratislava. As a founding member of Slovak pedagogical science, his contributions have garnered significant attention from historians of education. Although this paper does not present new findings, it focuses on Čečetka's contributions to the history of education and explores the significance of the *Pedagogický sborník* (1934-1950). The *Pedagogický sborník* (1934-1950) played a significant role in promoting pedagogy as a science in Slovakia. Therefore, it is considered one of the greatest pedagogical journals.

Kontaktné údaje:

Mgr. Janka Medveďová, PhD.
Katedra pedagogiky
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Gondova 2, 811 02 Bratislava
janka.medvedova@uniba.sk